

НАЦІОНАЛЬНИЙ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКИЙ
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК

ЦЕНТР АРХЕОЛОГІЇ КИЄВА ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

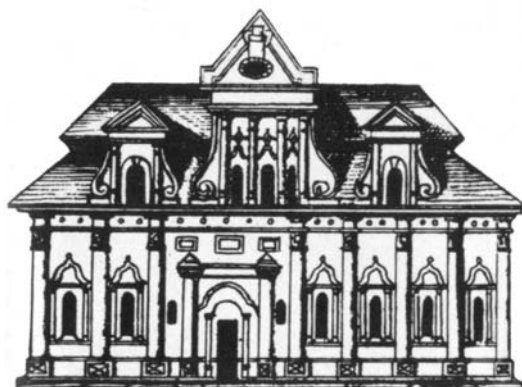
ЦЕНТР ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ І УТОПІК

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ЕТНОЛОГІЇ ТА ПРАВОНАВСТВА
ІМ. О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО ЧЕРНІГІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ЛАБОРАТОРІЯ ГУМАНІТАРНИХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ СТУДІЙ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. АДАМА МІЦКЕВИЧА В ПОЗНАНІ

КИЇВСЬКА ДУХОВНА АКАДЕМІЯ І СЕМІНАРІЯ

ТОВАРИСТВО ДОСЛІДНИКІВ ХРИСТИЯНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Церква - наука - суспільство: ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ

На пошану київського митрополита Євгенія (Болховітінова)

*Матеріали Чотирнадцятої Міжнародної наукової конференції
(25 травня – 3 червня 2016 р.)*

КИЇВ – 2016

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Михайлина Любомир Павлович, доктор історичних наук, генеральний директор Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника – **голова**

Антоній (Паканич), Митрополит Бориспільський і Броварський, керуючий справами Української Православної Церкви, ректор Київської духовної академії і семінарії, професор – **співголова**

Коваленко Олександр Борисович, кандидат історичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка – **співголова**

Музичук Ольга Володимирівна, директор Центрального державного історичного архіву України, м. Київ – **співголова**

Сагайдак Михайло Андрійович, кандидат історичних наук, директор Центру археології Києва Інституту археології НАН України – **співголова**

Титова Олена Миколаївна, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України, директор Центру пам'яткознавства НАН України та Українського товариства охорони пам'яток історії та культури – **співголова**

Пивоваров Сергій Володимирович, доктор історичних наук, професор, заступник генерального директора з наукової роботи Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника – **співголова**

Івакін Всеволод Глібович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України

Ластовський Валерій Васильович, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв

Димчик Рафал, доктор, ад'юнкт, Університет ім. Адама Міцкевича в Познані (Польща)

Черненко Олена Євгеніївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та археології України Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка

Крайній Костянтин Костянтинович, кандидат історичних наук, начальник науково-дослідного відділу історії та археології Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника – **відповідальний секретар**

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника
Протокол № 5 від 18.05.2016 р.

ЗМІСТ

Археологічні дослідження пам'яток церковної давнини

<i>Балакін С. А.</i>	Нові дані щодо історичної топографії Києво-Печерської лаври	7
<i>Бібіков Д. В.</i>	Нові дослідження округи давньоруського Вишгорода	10
<i>Івакін В. Г.</i>		
<i>Оленич А. М.</i>		
<i>Журухіна О. Ю.</i>	Скляні лампи давньоруського часу	14
<i>Зажигалов О. В.</i>	Скляні вироби XVIII ст. з розкопок біля корп. № 57 Києво-Печерської лаври	15
<i>Кукса Н. В.</i>	Археологічні студії у Свято-Іллінській церкві в Суботіві 2005–2006 рр.: пошуки поховання Богдана Хмельницького	18
<i>Лук'янченко В. І.</i>	Городні – оборонні стіни Києва IX–XIII ст. Метальні снаряди	20
<i>Пивоваров С. В.</i>	Нові знахідки предметів християнської культової символіки з давньоруських пам'яток Буковини	25
<i>Ільків М. В.</i>		
<i>Калініченко В. А.</i>		
<i>Сергєєва М. С.</i>	Дерев'яна чаша з давньокиївського Подолу	28
<i>Івакін В. Г.</i>		
<i>Тараненко С. П.</i>	Створення Археологічної карти Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	30
<i>Мисько Ю. В.</i>		
<i>Зажигалов О. В.</i>		
<i>Балакін С. А.</i>		
<i>Фінадоріна Д. В.</i>	Кахля XVI–XVII ст. з тератологічним декором з археологічної колекції Національного Києво-Печерського заповідника	33
<i>Чирка Л. Г.</i>	Предмети культового призначення у фондівій колекції НІЕЗ “Переяслав”: археологічні знахідки на території давньоруського Переяслава	35

Дослідження та збереження християнських пам'яток: теорія і практика

<i>Бардік М. А.</i>	Розписи Успенського собору Києво-Печерської лаври першої половини XIX ст. Зниклі портрети українських гетьманів	38
<i>Бартош А. Є.</i>	“Образ Пресвятої Богородиці Августовської” з фондів Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (до 100-річчя створення)	40
<i>Варивода А. Г.</i>	Іконографічні особливості композиції “Христос Вседержитель з пристоячими” в атрибуції творів гаптарських майстерень Києва XVII ст.	43
<i>Зайцева В. О.</i>	Уточнення атрибуції двобічної ікони з колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	46
<i>Кондратьєва О. В.</i>	Gesamtkunstwerk в архітектурі храмів В. М. Покровського	49
<i>Кондратюк А. Ю.</i>	Монументальний ансамбль церкви Спаса на Берестові в контексті українського мистецтва Могиланської доби	51
<i>Литвиненко Я. В.</i>	Атрибуція ікони “Жертвоприношення Ноя” з колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	54
<i>Лопухіна О. В.</i>	Атрибуція портрета архієпископа Гавриїла (Петрова) з колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника.	57
<i>Марченко Г. А.</i>	Історичний і науково-реставраційний аспекти	
<i>Марченко Г. А.</i>	Дослідження іконостаса церкви Різдва Христового Дальніх печер Києво-Печерської лаври (за результатами проведеної реставрації)	60
<i>Онопрієнко Н. О.</i>		
<i>Пузиркова А. А.</i>	Загальний стан та проблеми збереження та реставрації об'єктів культурної спадщини національного та місцевого значення, що відносяться до Римсько-Католицької Церкви в Україні за умов можливої реституції церковної спадщини	65
<i>Путова Г. В.</i>	Реновація київського костюлу Святого Олександра як ілюстрація неефективності системи охорони пам'яток в Україні	69
<i>Рижова О. О.</i>	Дослідження, реставрація й атрибуція ікони “Воздвиження Чесного Хреста” з колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	71
<i>Распоїна В. О.</i>		
<i>Сергій О. С.</i>	Дерев'яна різьблена ікона (колекція Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника)	74
<i>Ткаченко В. М.</i>	Писанка в українському фольклорі за друкованими та архівними джерелами	77

Толочко Л. І.	Вирішення барельєфа для пам'ятника князю Володимирі в Києві	79
Уліганець С. І.	Релігійна спадщина як елемент туризму в сільській місцевості (на прикладі транскордонної співпраці між Україною, Угорщиною та Румунією)	81
Мельник Л. В.		
Панченко В. В.		
Черевко І. А.	Стан і перспективи збереження пам'ятки цивільного будівництва ХІХ ст. – корпусу № 31 Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника (за результатами спостережень 2015–2016 рр.)	88
Грищенко В. В.		
Шульц І. В.	Новий документ з історії надходження пам'яток Холмського церковно-археологічного музею до збірки Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	91

Церковна археологія Лівобережної України

Бакуменко Я. С.	Чудо в історії Свято-Миколаївського Пустинно-Рихлівського монастиря	95
Бондар О. М.	Костел Св. Олександра в Чернігові. Перебудови ХХ ст.	97
Гарига-Грихно М. М.	Поширення християнського поховального обряду за матеріалами Шестовицького некрополя	100
Гейда О. С.	Церкви Остра у ХVІ–ХІХ ст.	102
Казимір В. А.	Релігія й церква у житті та діяльності Василя Дубровського	107
Кондратьєв І. В.	Метричні книги церков Любеча: інформаційний потенціал джерела	109
Міхеєнко К. М.	Закомарний храм Київської Русі	112
Подлевський С. В.	Поминальний надпис з апсиди Успенського собору	115
Рига Д. В.	До питання про скасування Новгород-Сіверської єпархії у 1797 р.	117
Руденко В. Я.	Печери Чернігова у науковій спадщині істориків-краєзнавців ХVІІІ – початку ХІХ ст.	118
Новик Т. Г.		
Тарасенко О. Ф.	Чернігівський єпископ Антоній (Соколов) – самітник і затвірник?	121
Терещенко О. В.	Дослідження ділянки цвинтаря собору Живоначальної Трійці (ХVІІ – початок ХІХ ст.)	124
Ситий Ю. М.		
Черненко О. Є.	Дослідження Петропавлівської церкви з Трапезною на території Єлецького Свято-Успенського монастиря в Чернігові	130
Чугаєва І. К.	Церкви і монастирі Чернігівського та Переяславського князівства у Київському літописі ХІІ ст.: компаративний аналіз	134

Християнська церква в Європі від Раннього Середньовіччя до Нового часу: інтердисциплінарні дослідження

Бабич О. І.	Початок виробництва рукописних книг у Києво-Печерському монастирі	137
Борисов Д. В.	Трапеза київського митрополита Рафаїла Заборовського (1731–1747) у світлі архівних та археологічних джерел	139
Нетудихаткін І. А.		
Волощенко С. А.	Службник 1747 р. із Лаврівського Онуфрійського монастиря	141
Дутczyk Rafał	Obraz zewnętrznych przejawów postrzegania relacji międzykonfesyjnych na Świętej Górze Athos	144
Друздєв О. В.	Львівське Успенське братство на початку ХVІІІ ст.: від прийняття унії до собору в Замості. Церковний аспект	147
Жиленко І. В.	Оповідь про знайдення мощей і чудеса св. Юліани, князівни Ольшанської	150
Крайня О. О.	Військово-адміністративний чинник в історії Києво-Печерської лаври ХVІІІ–ХІХ ст.	154
Нікітенко М. М.	Тема Боговтілення у вівтарній частині церкви Спаса на Берестові в контексті одного з головних аспектів свята Преображення	157
Омельчук В. В.	Судовий конфлікт Києво-Печерської лаври з генеральним військовим хорунжим Миколою Ханенком	160
Пацай Т. А.	Петро Скарга в двох маловідомих публікаціях Адама Фішера	162
Перепелиця А. І.	Сторінки історії Свято-Миколаївського храму в Чигирині (ХVІІ–ХХІ ст.).	164
Путова Г. В.	Фонди римо-католицьких деканатів Луцько-Житомирської дієцезії у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ. Огляд фондів	167

<i>Sieradzki Andrzej</i>	Jezyk staro-cerkiewno-slowianski jako zrodlo polskiej terminologii religijnej	170
<i>Dziwoki Julia</i> <i>Urbanowicz Beata</i>	Ukraina i Ukraińcy w zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Jana Długosza w Częstochowie	173
<i>Філіпова Г. В.</i>	Дві Марії-Магдалини Мокієвські – ігумені Вознесенського дівочого монастиря в Києві	178
<i>Циквас О. І.</i>	Проблема матеріального забезпечення попаді-вдови (за матеріалами книг протоколів духовного суду Перемишльської єпархії кінця XVII – першої половини XVIII ст.)	181
<i>Шевченко Т. М.</i>	Україніка в Римському архіві Товариства Ісуса	184

Християнська церква XIX–XX ст.: джерела, історія та історіографія

<i>Ананьєва Т. Б.</i>	Документи Временного комитета для изыскания киевских древностей о первых раскопках Федоровского монастыря	187
<i>Бондарчук П. М.</i>	Особливості проявів релігійності в УРСР: молитовна практика в житті віруючих (середина 1940-х – середина 1980-х рр.)	190
<i>Буняк О. П.</i>	Матеріали про релігійну, просвітницьку та наукову діяльність Патріарха Димитрія в збірці Національного музею історії України	192
<i>Веденеев Д. В.</i>	Подполье секты “Свидетелей Иеговы” в УССР и органы госбезопасности (1940–1960-е гг.)	195
<i>Данилець Ю. В.</i>	Документи ГАРФ про діяльність єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора (Сидорука)	198
<i>Кабанець Є. П.</i>	“Наказ фюрера” (до питання про таємний наказ про знищення Успенського собору)	200
<i>Киридон А. М.</i>	Інтегрований джерельно-інформаційний ресурс з історії Української Автокефальної Православної Церкви	203
<i>Красільнікова О. В.</i>	Діяльність Всеукраїнської православної церковної ради з розвитку українського церковного співу в 1919–1921 рр.	207
<i>Кязимова Г. Х.</i>	Еженедельный листок “Христианский вестник”, издаваемый православной миссией Румынии в “Транснистрии” в 1943 г. (краткий обзор)	210
<i>Ластовський В. В.</i> <i>Куштан Д. П.</i>	Тарас Шевченко і пам’ятки церковної старовини: спроба сучасної інтерпретації “Каплички” (1845)	212
<i>Литвин Н. М.</i>	Цивілізаційна парадигма Хрещення Русі в соціокультурному просторі XIX ст.	214
<i>Львова О. Л.</i>	Роль церкви у збереженні інституту сім’ї в контексті сучасних викликів гендерної політики	217
<i>Мельник В. М.</i>	В’ячеслав Заїкин як дослідник юридичного статусу Святого престолу та церковного права	219
<i>Осипенко О. В.</i>	Православне віровчення в школах губернаторства “Трансністрія” (1941–1944 рр.)	222
<i>Сенченко Н. М.</i>	Сторінки біографії митрополита Йосипа Семашка (до 200-річчя закінчення Немирівської гімназії)	224
<i>Тимошик М. С.</i>	Священик-автокефаліст із тавром “ворога народу”: трагічна доля настоятеля українського храму в Данині на Чернігівщині	227
<i>Тригуб О. П.</i>	Священик Антон Гриневиц: шлях до УАПЦ	232

